

УДК 81'367.33 : 811.161.2+811.111
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/29.209653>

Ірина ШАПОВАЛ,
orcid.org/0000-0002-3414-2125
асистент кафедри англійської філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) irysia.shapoval@gmail.com

Володимир ГОШИЛИК,
orcid.org/0000-0001-7645-5966
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) goshylyk@ukr.net

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОПТАТИВНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ НЕЗДІЙСНЕННОГО БАЖАННЯ-ШКОДУВАННЯ СТОСОВНО МИНУЛОГО В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Стаття присвячена комплексному семантико-прагматичному аналізу функціонування оптативних висловлювань зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого в сучасних українському та англійському художніх дискурсах.

Оптативність є самостійним типом ірреальної модальності, сутність якого полягає у прагненні мовця до певного стану речей у світі, відмінного від дійсного. У домінуючій антропоцентричній парадигмі оптативність, попри свій очевидний зв'язок з об'єктивними обставинами, постає як максимально суб'єктивована сутність, у процесі розгляду якої необхідно брати до уваги індивідуальні, позамовні параметри.

Оптативні висловлювання зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого належать до власне ірреальних, оскільки мають минулу часову референцію. Таке бажання не передбачає сподівання на майбутнє, а вирізняється відтінком жалю, розпачу, обурення, невдоволення тощо. Ідентифікація таких висловлювань є контекстозалежною.

У статті доведено, що предикативні оптативні висловлювання зі значенням бажання-шкодування стосовно минулого використовуються в різних видах комунікації в українській та англійській мовах, як у діалогічному мовленні, так і в автокомунікації. Характерно, що диктальний компонент пропозиції в цих висловлюваннях в обох мовах відзначається предметністю та конкретністю. В англійській мові це значення межує зі значенням осуду.

Аналіз предикативних висловлювань зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого дав змогу дійти висновку про типовість реалізації основних параметрів оптативної ситуації в досліджуваних дискурсах, адже в них виявлено рівнопропорційне представлення як виконавців бажаної дії, так і інших параметрів оптативної ситуації.

Ключові слова: модальність, бажальність, оптативність, оптативне висловлювання, шкодування.

Iryna SHAPOVAL,
orcid.org/0000-0002-3414-2125
Assistant at the English Philology Department
of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) irysia.shapoval@gmail.com

Volodymyr GOSHYLYK,
orcid.org/0000-0001-7645-5966
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the English Philology Department
of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) goshylyk@ukr.net

THE SEMANTIC-PRAGMATIC CHARACTERISTICS OF THE OPTATIVE UTTERANCES WITH THE MEANING OF UNFULFILLED DESIRE AND PITY REGARDING THE PAST IN MODERN UKRAINIAN AND ENGLISH

The article is devoted to a comprehensive semantic-pragmatic analysis of the functioning of the optative utterances with the meaning of unfulfilled desire and pity regarding the past in the contemporary Ukrainian and English fiction discourses.

Optativity is an independent type of unreal modality, the essence of which is the speaker's desire for a certain state of affairs in the world, different from the real one. In the dominant anthropocentric paradigm, optativity, despite its obvious

connection with objective circumstances, appears as the most subjective entity, treating which it is necessary to take into account the individual, extralinguistic parameters.

The optative utterances with the meaning of unfulfilled desire and pity regarding the past belong to the unreal ones, because they have a past temporal reference. This desire does not imply hope for the future, but is characterized by a tinge of pity, despair, indignation, dissatisfaction, etc. The identification of such utterances is context-dependent.

The article proves that the predicative optative utterances with the meaning of unfulfilled desire and pity regarding the past are used in various types of communication in Ukrainian and English, both in dialogic speech and in auto-communication. It should be noted, that the dictal component of these utterances in both languages is marked by subjectivity and specificity. In English, this meaning is close to the meaning of condemnation.

The analysis of the predicate optative utterances with the meaning of unfulfilled desire and pity regarding the past allowed us to conclude that the implementation of the main parameters of the optative situation is typical in the studied discourses, because they revealed an equal proportion of both the performers of the desired action and other parameters of the optative situation.

Key words: modality, desirability, optativity, optative utterance, pity.

Постановка проблеми. Як відомо, оптативність є це самостійним типом ірреальної модальності, сутність якого полягає у прагненні мовця до певного стану речей у світі, відмінного від дійсного. У домінуючій антропоцентричній парадигмі оптативність, попри свій очевидний зв'язок з об'єктивними обставинами, постає як максимально суб'єктивована сутність, у процесі розгляду якої необхідно брати до уваги індивідуальні, позамовні параметри.

Категорію оптативності конституують різнорівневі засоби мови, призначені для вираження бажання суб'єкта (як мовця, так і не-мовця) у вигляді модальних відносин. Розгляд мовних способів об'єктивації бажання, що проходив у тісній взаємодії з їх носієм в антропоцентричній парадигмі мовних студій, уможливив виокремлення двох видів оптативності – предикативної та предикатної. Висловлювання з предикативною оптативністю відповідають відносинам «мовець – семантична ситуація, яка є бажаною», тоді як у висловлюваннях із бажальністю предиката спостерігаємо реалізацію відносин «мовець – предикативна ознака, яка приписується мовцем суб'єкту висловлювання як бажана для останнього».

Аналіз досліджень. Питання мовного представлення семантики бажальності неодноразово ставало предметом дослідження багатьох лінгвістів (І. Адамсон, О. В. Алтабаєва, П. Грош, М. К. Гусаренко, М. В. Колосова, Н. Ю. Куравська, С. В. Мастерських, С. В. Скомаровська, Л. В. Умрихіна, М. І. Щербакова), проте наукових розвідок стосовно функціонально-семантичних параметрів оптатива та його дискурсивної реалізації в неблизькоспоріднених українській та англійській мовах ані в закордонному, ані у вітчизняному мовознавстві ще не було.

Метою статті є розгляд висловлювань зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого, які актуалізуються в межах оптативних ситуацій у сучасних українській та англійській мовах. Досягнення мети передбачає

проведення комплексного семантико-прагматичного аналізу функціонування обраних оптативних висловлювань в українському та англійському художніх дискурсах.

Виклад основного матеріалу. Оптативні висловлювання зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого належать до власне ірреальних, оскільки мають минулу часову референцію. Таке бажання не передбачає сподівання на майбутнє, а вирізняється відтінком жалю, розпачу, обурення, невдоволення тощо. Ідентифікація таких висловлювань є контекстозалежною.

Предикативні оптативні висловлювання зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого, яке ми розуміємо як вияв негативного, несхвального ставлення до події, яка відбулася в минулому, передають значення бажання з негативною оцінкою, яке презентує формула *X хоче, щоб здійснилося Y, однак Y не здійснилося*. Отже, з точки зору потенційності такі бажання є нездійсненими. Такі висловлювання мають негативний диктальний компонент пропозиції, як і оптативні висловлювання зі значенням осуду, однак суттєвою відмінністю є аспект емпатії, який відчутно присутній у таких висловлюваннях, а також темпоральна площина реалізації ситуації.

Розглянемо об'єктивацію таких оптативних висловлювань на матеріалі української та англійської мов.

У наведеному далі прикладі спостерігаємо класичний випадок оптативного висловлювання зі значенням бажання-шкодування стосовно минулого:

*Я от думаю – хто він був, мій батько? Рідний, я маю на увазі... За що вона його так любила? Мати моя? Молода ж зовсім була, це б їй тепер іще й восьмидесяти б не було... Теці моїй он вісімдесят два... **Могла б дожити** (Музей покинутих секретів, О. Забужко).*

Оптативна ситуація, яка розгортається, містить мовця, який збігається з адресатом, суб'єкта

виконання бажання і бажану дію. Автореферентність висловленої думки підсилює емоційну психологічність оптативного висловлювання для бенефіціанта-мовця. Зрозуміло, що автор більше ставить риторичне питання «Чому?», звертаючись до вищих сил, і промальовує ситуацію, в якій мати була живою в теперішньому для нього часі, адже негативно оцінена дія вже відбулася в минулому часі й не може змінитися. Ступінь необхідності вербалізованого бажання є високим, що посилюється контамінацією модальних значень, зокрема використанням модального дієслова *могти* з основним смисловим дієсловом.

Аналогічні типові ситуації знаходимо в англійському дискурсі.

У наведеному нижче фрагменті англійського дискурсу натрапляємо на приклад, в якому є як типові, так і нетипові складники оптативної ситуації:

The Bensons' oldest son was about to be married, and soon enough there would be a baby toddling about the house. He thought of Mabel, that small, sad smile and the wince at the inside corners of her eyes that should have made tears but never did (The snow child: a novel, I. Eowyn).

Автор висловлювання є автором твору, який опосередковано передає думки та бажання головних героїв, а адресатом є читач твору. Суб'єктом висловленого бажання є інша особа *Mabel*, яка, а точніше її емоційний невербальний жест, мала спричинити певну дію і реакцію *should have made tears*. Дія є потенційно нездійсненою, про що свідчить як граматична форма конструкції, так і подальший контекст (*but never did*). Очевидно, що бенефіціантом бажаної дії є саме суб'єкт, представлений у фрагменті дискурсу займенником *he*. Характерно, що адресатом не є суб'єкт виконання бажання, що ще раз підтверджує емоційно-психологічну складову частину наявності цього бажання-шкодування в бенефіціанта.

Також у поданому уривку українського тексту маємо приклад канонічного діалогу, в якому об'єктивується жаль стосовно минулої дії за допомогою категорії оптативності:

– *Не ходи!* – *скачала нервово Галя.* – *Я тебе прошу: не ходи!* *Оксана холодно і здивовано озирала матір.*

– *Що з тобою, мамо?*

– *Е, це довго розказувати,* – *сказала Галя.* – *Зрештою, о цій порі... Ні, мені варто було б тобі розказати... Бачиш, це не зовсім правдоподібна історія...*

– *То чого на це зважати?*

– *У свій час я теж так думала,* – *сказала Галя.* – *Але з роками... З роками ми стаємо м'якші*

й поступливіші навіть щодо забобонів. Можливо, це звичайна самоосторога... Фу, мені бракує слів (Дім на горі, В. Шевчук).

У цій оптативній ситуації є два учасники діалогу: один із них – автор оптативного висловлювання, другий – його адресат. Автор висловлювання збігається із суб'єктом висловленого в оптативній ситуації бажання. Предметом бажання є дія *розказати*, яка, як зрозуміло з контексту, не відбулася в минулому. Мовець шкодує про це і вважає це помилкою. Об'єкт бажання, а саме про що мовець міг розказати адресату в минулому, не представлено в наведеному фрагменті, однак мовець розкриває своє ставлення до нього опосередковано (*це не зовсім правдоподібна історія, самоосторога, забобон*). Контекст дає змогу зрозуміти, що бенефіціантами бажання, з погляду мовця, є обидва учасники діалогу, адже позитивною оцінкою результату бажаної дії є передана інформація, яка могла б застерегти адресата від певних, негативних із погляду матері, вчинків. Високий ступінь необхідності виконання бажання підкреслюється експлікатором *варто*.

В умовах канонічної ситуації спілкування оптативні висловлювання зі значенням шкодування стосовно минулого мають два різновиди, якщо брати до уваги позицію автора та адресата стосовно предмета бажання. Так, позиція адресата може збігатися з позицією автора, а також у них можуть бути різні точки зору стосовно диктального компонента висловленої пропозиції. Окрім того, така подібність/відмінність може проявлятися експліцитно й імпліцитно.

Так, у наступному прикладі авторка оптативного висловлювання передає свій жаль стосовно дії, яку вона не вчиняла достатньо часто в минулому:

«Thank you. I know, well, I should have visited home more often». Shame wrung the admission from him.

«God forgives,» White said. «Surely David will too, eventually» (A simple murder, E. Kuhns).

Адресат висловлювання *White* поділяє позицію суб'єкта-мовця, який одночасно є суб'єктом виконання бажання і, експліцитно демонструючи свою позицію, відповідає, що Бог і, евентуально, сам син вибачать її. Обидва учасники комунікації розуміють, що дія є потенційно нездійсненою, а бенефіціантами її є як автор висловлювання, так і згаданий син.

У наведеному нижче фрагменті теж канонічна ситуація спілкування, однак оптативне висловлювання зі значенням шкодування стосовно минулого має додаткове значення умови, а позиції

комунікантів стосовно предмета бажання не є експліцитно ідентичними:

– *Де ж поділася та найніжніша дівчинка, яку я колись поцілував у наметі?*

– **Якби знав, був би не одружився**, – в'їдливо сказала вона.

– *Прийми мої співчуття. Одружився б. Всі ми одружуємось. Хоч на чортовій сестрі, – як казав Шевченко, – аби не одурити в самотності. Навіть брат Прометей був ускочив, взяв за жінку Пандору. Обставин їхнього розлучення я не знаю, але дещо з її знаменитої скриньки, мабуть, перепало і йому (Записки українського самашедшого, Л. Костенко).*

У цій оптативній ситуації автор висловлювання (вона, як зрозуміло з контексту, дружина) та адресат (як зрозуміло з контексту, чоловік) висловлюють думки стосовно факту їх одруження. Мовець висловлює припущення, що адресат, який збігається із суб'єктом бажання, в минулому не висловив бажання та згоди одружитися з нею за умови володіння певною інформацією. Характеру цієї інформації контекст повністю не розкриває, однак зрозуміло, що вона стосується емоційно-психологічної поведінки дружини. Бенефактивність цієї дії є гіпотетичною для автора висловлювання, а подальший контекст, тобто категоричне твердження про необхідність одружуватися, нівелює можливу бенефактивність для адресата-чоловіка.

Характерною рисою наведеного фрагмента є дискурсотвірність ролі оптативності й те, що в одному фрагменті вживаються оптативні висловлювання зі значенням власне бажання та бажання шкодування стосовно минулого.

У дібраному корпусі фрагментів з оптативними висловлюваннями маємо приклади подібної дискурсотвірної ролі оптативності в автореферентному дискурсі:

Краще б такої України взагалі не було. Мріяли б про неї, боролися б. Підросли б нові покоління, ладні за неї життя віддати. Література була б – хай заборонена, хай самвидавська, але ж література, а не це заслинене матюками плюгавство.

– *Май витримку, – каже батько. – Становлення держави – процес важкий і тривалий. В інших державах бувало й гірше. Він загартований на терпіння. А я втомився терпіти. Я втрачаю терпіння терпіти. Допоки ж при владі будуть вовки? (Записки українського самашедшого, Л. Костенко).*

Оптативне висловлювання зі значенням шкодування стосовно минулого розкривається в ситуації з типовими складниками: мовцем, який збіга-

ється з адресатом, суб'єктом бажаної дії (*Україна*) та предметом бажання – дією *бути*. Мовець вважає, що Україна існує, і висловлює бажання її неіснування. Водночас за допомогою оптативних висловлювань з іншими значеннями мовець виражає інші суміжні бажання, які пояснюють його погляд та показують, що автор мріє про іншу країну та про іншу роль людей у цій країні. Бенефіціантом бажаної дії є сам автор.

Наведений фрагмент дискурсу складається з двох частин: автореферентної та діалогічної, яка є реплікою-відповіддю на попередні висловлювання. Очевидно, такий прийом автор твору використовує для підкреслення близькості між комунікантами і створення враження, що батько розуміє сина і без слів.

Матеріал дослідження показав і ситуації, в яких лише оптативні висловлювання зі значенням шкодування мають дискурсотвірну роль:

Недавно аборигени Австралії наклали прокляття на свого прем'єра – вказали на нього кісткою кенгуру. Нам би якийсь такий звичай. Ми б давно вже на них усіх вказали кісткою кенгуру (Записки українського самашедшого, Л. Костенко).

У наведеній ситуації дві рівноцінні оптативні ситуації, які пов'язані логічним причиново-наслідковим зв'язком. Ці ситуації пов'язують спільні автор висловлювання, який в обох випадках збігається з адресатом, та суб'єктом виконання бажання – інклюзивне *ми*. Предметом бажання в першому випадку є *мати такий звичай*, у другому – *вказати на всіх кісткою кенгуру*. Додатковим індикатором віднесеності бажання до минулого є *давно*, яке підтверджує, що бажана дія, за оцінками мовця, мала відбутися в минулому. Бенефіціантами дії є суб'єкти виконання бажаної дії, а саме імпліцитні *ми*.

Проаналізуємо фрагмент дискурсу, в якому бажана та реальна дійсність протиставляються в умовах діалогічного мовлення:

– *Дуже втішно, – сказала не без іронії Галя, викладаючи на тарілку готові млинці. – Втішніше мені було б, коли б ти прислав хоч одного листа.*

Вона вилила на сковорідку тісто, і воно зашипіло.

– *Я писав тобі листи, мамо, – сказав він несподівано ніжно і аж очі опустив від зворушення. – Написав тобі тисячу листів...*

– *Ова! – засміялася Галя. – Хотіла б я одержати з тої тисячі хоч би десять.*

– *Вони були б нудні й неприємні, – відмовив він. – На тих листах я вчився володіти пером (Дім на горі, В. Шевчук).*

Два учасники діалогу, мати та син, висловлюють своє бачення стосовно написання листів сином матері. Мати першою продукує оптативне висловлювання, адресатом якого стає її син, суб'єктом бажаної дії – теж він, а предметом бажаної дії є надсилання хоч одного листа.

Син, моделюючи своє бачення дійсності, спочатку стверджує, що він писав тисячу листів, а потім продукує оптативне висловлювання, в якому заперечує можливість отримання матір'ю його листів у зв'язку з їх змістовим наповненням, про що він шкодує, але змінити минуле не можна. Бенефіціантом першої бажаної дії є мати, автор висловлювання. Бенефактивність цієї дії для адресата-сина не підтверджується контекстом.

У наступному фрагменті спостерігаємо ситуацію, в якій потенційність дії заздалегідь відома і мовець детально описує не стільки бажану ситуацію, як наслідки небажаної, реальної ситуації:

*І цілком несподівано для суспільства президент Буш назвав Україну в числі держав, що підтримали коаліцію. І чомусь наш президент не заперечив. Маленька Словенія заперечила, а велика Україна ні. Отже, потай вже перестрибнув, хитнулися лукаві політичні терези. І враз у кольчужній справі була поставлена крапка. **Ось тут би й провести референдум, запитати суспільство. Ні. Президент ставить Україну перед фактом. Так вирішив він, так вирішив парламент (Записки українського самашедшого, Л. Костенко).***

Складниками цієї оптативної ситуації є автор висловлювання, який збігається з адресатом, а також імпліцитний суб'єкт висловленого бажання. Контекст дає підстави припустити, що останнім є президент і парламент, тобто ті, хто ухвалював рішення. Предметом бажання є проведення референдуму, опитування суспільства. Бенефіціантом бажаної дії є як автор висловлювання, так і, за його логікою, усе суспільство. Автор змальовує бінарну опозицію реальності, її наслідків та бажаної для нього реальності. Точкою відліку є саме нереалізація бажання, яка спричиняє та спричинить у майбутньому негативні наслідки.

В українських та англійських предикативних оптативних висловлюваннях зі значенням нездій-

сненого бажання-шкодування стосовно минулого рівнопропорційно представлений мовець як виконавець бажаної дії (див. табл. 1). Відповідно, в українських та англійських прикладах предикативні оптативні висловлювання зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого слугують для висловлення жалю до самого себе, що підтверджує його рефлексивний характер, тяжіння мовця до самоаналізу та самовираження.

Незначне представлення адресата та інших осіб як виконавців бажаної дії в обох мовах свідчить про переважну антропоцентричну спрямованість оптативності. Варто зазначити, що показник безособових оптативних висловлювань досить високий в обох досліджуваних дискурсах. Очевидно, мовець схильний висловлювати шкодування без визначення конкретного виконавця дії та винуватця того, що бажана дія не здійснилася.

Без суттєвих відхилень доволі рівнопропорційно, в аналізованих дискурсах представлені предмети бажання (табл. 2), а також канонічні й неканонічні ситуації реалізації предикативних оптативних висловлювань (табл. 3), що підтверджує концептуальну основу феномена бажання та універсальний спосіб представлення бажального значення в різноструктурних мовах.

Предикатні оптативні висловлювання зі значенням бажання, яке не має можливості збутися, оскільки має стосунок до минулого спостерігаємо в обох досліджуваних мовах. Характерно, що в українській мові минулу референцію передають як лексико-граматичні засоби (минулий час дієслів, прислівники тощо), так і контекст. Присудок у формі минулого часу в англійській мові констатує лише часову віднесеність ситуації, однак значення шкодування так не передається.

У наступному висловлюванні спостерігаємо оптативну ситуацію, в якій ірреальність бажаної дії має минулу темпоральну локалізацію:

...цим людям жодного сенсу не було розтлумачувати, та вони й слухати б не схотіли, що: а) на перевернутому «бітлові» не виявилось ніяких слідів од удару іншою машиною... (Музей покинутих секретів, О. Забужко).

Таблиця 1

Диференціація виконавця бажаної дії в предикативних оптативних висловлюваннях зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого в українському та англійському художніх дискурсах

дискурс	Виконавець бажаної дії (%)				
	мовець	адресат	мовець та інша особа/и	інша особа/и	безособове
український	60	4	18	5	13
англійський	64	3	20	2	11

Предметом бажання є дія *слухати*, яку суб'єкти висловленого бажання (*вони*) мали змогу здійснити в минулому, однак, як стверджує автор висловлювання, цього не зробили. Контекст дає змогу зрозуміти, що дія відбулася в минулому, учасники комунікації не виконали бажаної дії (*не слухали*). Активність чи пасивність їх позиції не спостерігається. Так само бенефіціантом бажаної дії є лише суб'єкт-мовець, а не інші суб'єкти комунікативної ситуації. Наведений контекст та форма оптативного висловлювання дають підстави кваліфікувати дію як потенційно нездійсненну.

Знову таки в наведеному фрагменті спостерігаємо поєднання значення аудіовізуального сприйняття та нездійсненого бажання стосовно минулого.

Характерно, що під час використання реально-модального значення бажальності комунікативні інтенції мовця зводяться лише до інформування адресата про нездійсненне бажання, наприклад:

1) *«I always wanted to go to Ireland,» Stupak shouted over the music to the dead-handsome young bartender. «Last year we had reservations and everything but, like, two days before the flight my girlfriend came down with appendicitis.»*

«You can always get on a plane by yourself, you know,» he said politely enough, looking over her shoulder to wave at two women just coming through the door. «It's a very friendly country» (The Whites: a novel, H. Brandt);

2) *Він мовчав, як ягня перед обухом.*

– Ви для мене як родина. Як брат, якого я ніколи не мала. А завше хотіла мати, скільки себе пам'ятаю...

– Дякую, – сказав друг-поручник на псевдо «Кий». – Спускайтеся, «Дзвіню» (Музей покинутих секретів, О. Забужко).

У наведених фрагментах за допомогою оптативних висловлювань у межах канонічної ситуації спілкування мовці інформують відповідного адресата про бажання, яке не здійснилося. Характер бажання є динамічним (*wanted to go*) та статичним (*хотіла мати*) відповідно.

Аналізовані оптативні ситуації мають базові складники, а саме: мовця (вираженого за допомогою дейктичного особового займенника 1 особи однини), адресата та предмет бажання. Бенефіціантами бажання є самі мовці, інших потенційних бенефіціантів контекст не дає змоги встановити.

Темпоральна орієнтація цих оптативних висловлювань має минуле спрямування. Тобто мовець визначає для себе минулий відрізок часу, стосовно якого й актуалізується шкодування. Потенційність висловленого бажання стосовно

іншого відрізка часу, теперішнього чи майбутнього, може бути зрозуміла з контексту. Так, у першому фрагменті дія є потенційною в іншому часовому відрізку, про який мовець не говорить, а в другому, як свідчить контекст, бажана дія не є здійсненою в прямому актуалізованому сенсі.

В українських та англійських предикатних оптативних висловлюваннях зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого рівнопропорційно представлений мовець як виконавець бажаної дії (див. табл. 4). Відповідно, в українських та англійських прикладах аналізовані предикатні оптативні висловлювання слугують для висловлення жалю до самого себе, що підтверджує схильність мовця до самоаналізу та самовираження.

Незначне представлення адресата та інших осіб як виконавців бажаної дії в обох мовах додатково підтверджують неканонічні ситуації реалізації цих оптативних висловлювань. Варто зазначити досить високий показник безособових оптативних висловлювань зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого в обох досліджуваних мовах. Очевидно, що мовець схильний висловлювати шкодування без визначення конкретного виконавця дії та винуватця того, що бажана дія не здійснилася.

Без суттєвих відхилень, доволі рівнопропорційно, в обох досліджуваних дискурсах представлені предмети бажання зі значною перевагою їх предметного вираження (табл. 5), а також

Таблиця 2

Предмети бажання в предикативних оптативних висловлюваннях зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого в українському та англійському художніх дискурсах

дискурс	Предмети бажання (%)	
	предметні	метафоричні
український	77	23
англійський	74	26

Таблиця 3

Канонічність ситуації спілкування в предикативних оптативних висловлюваннях зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого в українському та англійському художніх дискурсах

дискурс	Ситуація спілкування (%)	
	канонічна	неканонічна
український	47	53
англійський	44	56

Таблиця 4

**Диференціація виконавця бажаної дії в предикатних оптативних висловлюваннях
зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого
в українському та англійському художніх дискурсах**

дискурс	Виконавець бажаної дії (%)				
	мовець	адресат	мовець та інша особа/и	інша особа/и	безособове
український	66	3	18	3	10
англійський	61	4	19	5	13

Таблиця 5

**Предмети бажання в предикатних оптативних висловлюваннях зі значенням нездійсненого
бажання-шкодування стосовно минулого в українському та англійському художніх дискурсах**

дискурс	Предмети бажання (%)	
	предметні	метафоричні
український	72	28
англійський	78	24

Таблиця 6

**Канонічність ситуації спілкування в предикатних оптативних висловлюваннях
зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого
в українському та англійському художніх дискурсах**

дискурс	Ситуація спілкування (%)	
	канонічна	неканонічна
український	47	53
англійський	44	56

канонічні й неканонічні ситуації реалізації предикатних оптативних висловлювань (табл. 6), що підтверджує універсальний спосіб представлення бажального значення в різноструктурних мовах.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що предикативні оптативні висловлювання зі значенням бажання-шкодування стосовно минулого використовуються в різних видах комунікації в українській та англійській мовах, як у діалогічному мовленні, так і в автокомунікації. Характерно, що диктальний компонент пропозиції в цих висловлюваннях в обох мовах визначається предметністю та конкретністю. В англійській мові це значення межує зі значенням осуду.

Аналіз предикатних висловлювань зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого дав змогу дійти висновку про типовість реалізації основних параметрів оптативної ситуації в досліджуваних дискурсах, адже в них виявлено рівнопропорційне представлення як виконавців бажаної дії, так і інших параметрів оптативної ситуації.

Перспективою подальшого дослідження є комплексний аналіз специфіки функціонування оптативних висловлювань зі значенням нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого в ідіостилі різножанрових авторів чи в різних типах дискурсу, зокрема публіцистичному, академічному та офіційно-діловому на матеріалі як однієї мови, так і різноструктурних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамсон И. Модальный смысл дезидеративности : от семантической зоны к семантической типологии высказываний (На материале русского языка) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Таллин. ун-т. Таллин, 2006. 131 с.
2. Алтабаева Е. В. Категория оптативности в современном русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Москва, 2003. 36 с.
3. Гусаренко М. К. Дискурсивные разновидности, перлокутивная прагматика и пропозициональные характеристики речевого акта пожелания в современном русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Ставрополь, 2005. 35 с.
4. Колосова М. В. Лексические средства выражения желательности в английском и русском языках : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Москва, 2013. 21 с.
5. Куравська Н. Ю. Модальність волевиявлення в художньому стилі сучасної української мови : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.
6. Мастерских С. В. Концепт «желание» в сопоставительном плане (На материале глагольных лексем русского, английского и немецкого языков) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Тюмень, 2004. 20 с.

7. Скомаровська С. В. Вербалізація бажальної модальності в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2010. 20 с.
8. Умрихіна Л. В. Семантика оптатива та засоби його вираження в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2007. 20 с.
9. Щербаківа М. І. Лексико-грамматическая специфика оптативности в современном русском языке : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.0. Москва, 2016. 18 с.
10. Grosz P. On the Grammar of Optative Constructions. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2012. 346 p.

REFERENCES

1. Adamson I. Modalnyy smysl deziderativnosti : ot semanticheskoy zony k semanticheskoy tipologii vyskazyvaniy (Na materiale russkogo yazyka) [The modal meaning of desirability : from the semantic zone to the semantic typology of utterances (On the material of the Russian language)] : thesis for PhD in philological sciences : 10.02.01 / Tallinn University. Tallinn, 2006. 131 p. [in Russian].
2. Altabaeva E. V. Kategoriya optativnosti v sovremennom russkom yazyke [The category of optativity in modern Russian] : abstract for PhD in philological sciences : 10.02.01. Moscow, 2003. 36 p. [in Russian].
3. Gusarenko M. K. Diskursivnye raznovidnosti, perlokutivnaya pragmatika i propozitsionalnye kharakteristiki rechevogo akta pozhelaniya v sovremennom russkom yazyke [The discursive varieties, perlocutionary pragmatics and propositional characteristics of the speech act of wish in modern Russian] : abstract for PhD in philological sciences : 10.02.01. Stavropol, 2005. 35 p. [in Russian].
4. Kolosova M. V. Leksicheskie sredstva vyrazheniya zhelatelnosti v angliyskom i russkom yazykakh [Lexical means of expressing desirability in English and Russian] : abstract for PhD in philological sciences : 10.02.20. Moscow, 2013. 21 p. [in Russian].
5. Kuravska N. Yu. Modalnist volevyivlenniya v khudozhnomu styli suchasnoi ukrainskoi movy [Modality of expression of will in the fiction style of the modern Ukrainian language] : abstract for PhD in philological sciences : 10.02.01. Ivano-Frankivsk, 2016. 20 p. [in Ukrainian].
6. Masterskikh S. V. Kontsept "zhelanie" v sopostavitelnom plane (Na materiale glagolnykh leksem russkogo, angliyskogo i nemetskogo yazykov) [The concept of DEZIRE in the comparative aspect (On the material of the verbal lexemes of Russian, English and German)] : abstract for PhD in philological sciences : 10.02.20. Tyumen, 2004. 20 p. [in Russian].
7. Skomarovska S. V. Verbalizatsiia bazhalnoi modalnosti v ukrainskii movi [Verbalization of the desirability in the Ukrainian language] : abstract for PhD in philological sciences : 10.02.01. Kyiv, 2010. 20 p. [in Ukrainian].
8. Umrykhina L. V. Semantyka optatyva ta zasoby yoho vyrazhennia v suchasni ukrainskii movi [Semantics of the optative and means of its expression in modern Ukrainian] : abstract for PhD in philological sciences : 10.02.01. Kharkiv, 2007. 20 p. [in Ukrainian].
9. Shcherbakova M. I. Leksiko-grammaticheskaya spetsifika optativnosti v sovremennom russkom yazyke [The lexical and grammatical specifics of optativity in modern Russian] : abstract for PhD in philological sciences : 10.02.0. Moscow, 2016. 18 p. [in Russian].
10. Grosz P. On the Grammar of Optative Constructions. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2012. 346 p.